

**Rykštenių auksu
nuspalvintų rudėnėjančių
laukų klastingas grožis**

Rykštenės Lietuvoje

Lietuvoje savaime paplitusi viena rykštenės (*Solidago* L.) genties rūšis – paprastoji rykštenė (*Solidago virgaurea* L.), dviejų rūšių rykštenės – didžioji rykštenė (*Solidago gigantea* Aiton) ir kanadinė rykštenė (*Solidago canadensis* L.) yra plačiai paplitę svetimžemiai invaziniai augalai. Be to, Lietuvoje dar aptinkami abiejų svetimžemių rūšių hibridai su vietine paprastąja rykštene – *Solidago ×niederederi* Khek ir *Solidago ×snarskii* Gudž. & Žaln. Hibridus atskirti tarpusavyje ir juos atskirti nuo vietinių paprastųjų rykštenių gana sudėtinga, nes jiems būdingi pereinamojo pobūdžio požymiai. Visoje šalyje plačiai paplitusios didžiosios ir kanadinės rykštenės į Invazinių rūšių Lietuvos Respublikos teritorijoje sąrašą įrašytos 2012 m.

Didžiosios rykštenės pagrindiniai požymiai

Gyvenimo forma – daugiametis, ilgas šakniastiebius išauginantis ir tankius sąžalynus sudarantis žolinis augalas

Aukštis – 0,8–1,5 m, kartais iki 2 m

Stiebas – plikas, su melsvomis apnašomis, tik sudėtinio žiedyno srityje šakos plaukuotos

Žiedai – ryškiai geltoni, smulkiuose gražuose, kurie ūglių viršūnėje susitelkę į gana tankų verpstės arba kūgio pavidalo sudėtinį žiedyną, kurio žemutinės šakos gana trumpos

Lapai – lancetiški, vienodai apaugę visą stiebą, abipus plaukuoti; lapalakščio krašto danteliai nevienodo dydžio ir (arba) jie išsidėstę netolygiai

Kanadinė rykštenė

Kanadinės rykštenės pagrindiniai požymiai

Gyvenimo forma – daugiametis, trumpus šakniastiebius išauginantis ir kerus sudarantis žolinis augalas

Aukštis – 0,8–1,8 m, kartais iki 2 m

Stiebas – nuo apačios plaukuotas, rudenio pabaigoje tampa beveik plikas, bet po žiedynu visą laiką išlieka gausiai plaukuotas, be melsvų apnašų

Žiedai – ryškiai geltoni, labai smulkiuose graižuose, kurie ūglių viršūnėje susitelkę į gana tankų piramidės pavidalo arba netaisyklingą, sudėtinį žiedyną, kurio apatinės šakos dažnai ilgos ir palinkusios žemyn

Lapai – lancetiški arba plačiai lancetiški, vienodai apaugę visą stiebą; viršutinė lapo pusė plika, apatinė plaukuota tik ties gyslomis; lapalakščio kraštas vienodai ir tolygiai dantytas trumpais, maždaug vienodo dydžio danteliais

Paprastosios rykštenės pagrindiniai požymiai

Gyvenimo forma – daugiametis, trumpus šakniastiebius išauginantis ir mažus kerus sudarantis žolinis augalas

Aukštis – 0,4–1,0 m, kartais iki 1,4 m

Stiebas – plikas arba negausiai plaukuotas, rusvai raudonas, retai žalias

Žiedai – ryškiai geltoni, gana stambiuose graižuose, kurie ūglių viršūnėje susitelkę į šluotelės pavidalo sudėtinį žiedyną

Lapai – žemutiniai lapai susitelkę skrotelėmis, stiebo lapai kiaušiniški arba plačiai lancetiški, retai ir netolygiai apaugę stiebą

Didžioji rykštenė

Savaime didžiosios rykštenės paplitusios beveik visoje Šiaurės Amerikoje, išskyrus pietinius regionus. Kaip svetimžemis augalas labai plačiai paplitusi Europoje, taip pat plinta Rytų ir Pietvakarių Azijoje, Pietų Amerikoje. Europoje gėlynuose didžiosios rykštenės pradėtos auginti XVIII a. Savaime gamtoje plintančių didžiųjų rykštenių buvo pastebėta 1830 m. Vokietijoje, o 1836 m. Lenkijoje. Daugelyje Europos šalių didžiosios rykštenės pripažintos invaziniais augalais.

Manoma, kad Lietuvoje pradėtos auginti XIX a., o savaime gamtoje plintančių didžiųjų rykštenių šalyje pirmą kartą buvo rasta 1977 m. Jurbarko r., Mituvos šlaituose.

Auga labai įvairiose buveinėse, dažniausiai drėgname ar net šlapiame dirvožemyje, bet įsikuria ir sausame smėlio ar priemolio dirvožemyje. Dažniausiai auga pievose, vandens telkinių pakrantėse, pakrūmėse, miškų pakraščiuose, dykvietėse, pakelėse, grioviuose, netgi nendrynuose ir žemapelkių pakraščiuose. Labai dažnai sudaro tankius ir grynus sąžalynus.

Didžioji rykštenė

Kanadinė rykštenė

Kanadinės rykštenės savaime paplitusios beveik visoje Šiaurės Amerikoje. Į Europą jų buvo atvežta 1645 m. ir netrukus Jungtinėje Karalystėje pradėtos auginti gėlynuose. Vidurio Europoje jos auginamos nuo 1736 m. Dabar kanadinės rykštenės plačiai paplitusios visoje Europoje ir daugelyje šalių yra pripažintos invaziniais augalais. Plinta daugelyje Centrinės, Pietų ir Rytų Azijos valstybių, Australijoje ir Naujojoje Zelandijoje. Lietuvoje gėlynuose kanadinės rykštenės pradėtos auginti tik pačioje XIX a. pabaigoje arba XX a. pradžioje. Sulaukėjusių jų Lietuvoje pirmą kartą aptikta 1983 m. Radviliškyje.

Auga vidutinio drėgnumo ir sausuose dirvožemiuose, atvirose vietose, rečiau miškuose. Paprastai įsikuria ir didžiausius sąžalynus sudaro apleistose pievose, dirvonuose, dykvietėse, pakelėse, pamiškėse, vandens telkinių pakrantėse, kirtavietėse. Neretai sudaro tankius sąžalynus ir tampa vyraujančiais augalais.

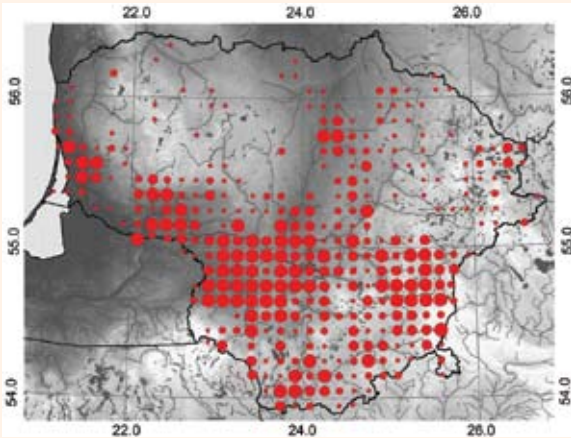

Kanadinė rykštenė

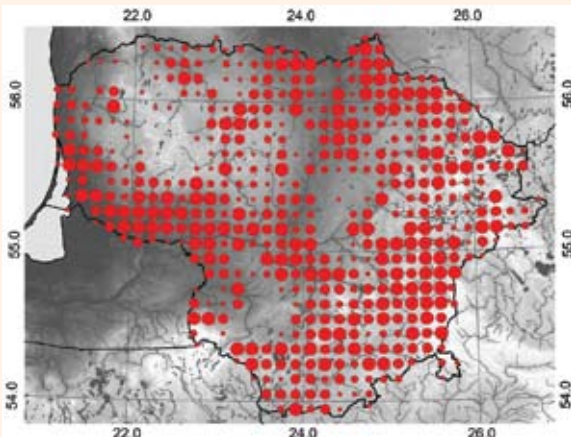

Paplitimas

Didžiosios rykštenės dabar paplitusios visoje šalyje, tačiau nevienodai. Pietinėje dalyje jos dažnos ir gausios, o šiauriniuose rajonuose gerokai retesnės ir ne tokios gausios. Pastebėta, kad dabar jos labai sparčiai plinta į miškus, ypač greitai įsikuria miškų kirtavietėse.

Kanadinės rykštenės sparčiausiai šalyje pradėjo plisti XX a. dešimtajame dešimtmetyje, o dabar jos paplitusios visoje šalyje ir yra vienos dažniausių ir gausiausių invazinių augalų. Labai greitai įsikuria apleistos žemės plotuose ir per kelerius metus juose ima vyrėti. Intensyviai plinta į miškus, ypač dažnai jų aptinkama dvejų–trejų metų amžiaus kirtavietėse.

Kova

Didžiųjų ir kanadinių rykštenių plitimą stabdyti, populiacijas kontroliuoti ir jas naikinti, kol jos užima nedidelius plotus, gana paprasta. Jų plitimą galima veiksmingai sustabdyti nupjovus antžemines dalis, kad nesunoktų ir neišplistų sėklos. Deja, populiacijų, ypač užimančių didelius plotus, naikinimas gali trukti kelerius ar net keliolika metų. Būtina įsidėmėti, kad pradėjus naikinti didžiąsias ir kanadines rykštenes, naikinimo negalima nutraukti tol, kol kelerius metus iš žemės neišsaugs nė vienas naujas individas.

Mechaninės priemonės

Siekiant kontroliuoti populiacijas ir stabdyti plitimą, atskirus augalus arba jų plotus geriausia per metus nupjauti bent du kartus: pirmą kartą vasarą, vos pradėjus žydėti, o antrą kartą rudenį, kai ima žydėti ataugę ūgliai. Nupjautą biomasę reikia sugrėbti, išdžiovinti ir panaudoti kompostui.

Natūraliose buveinėse pavienius kerus arba nedidelius sąžalynus geriausia iškasti anksti pavasarį. Visas augalo dalis reikia sudžiovinti ir tik visiškai išdžiūvusius (įskaitant šaknis ir šakniastiebius) panaudoti kompostui. Jaunus, iš sėklų išaugančius augalus geriausia išrauti. Dirvonuose ir pūdymuose didžiąsias ir kanadines rykštenes labai efektyviai galima sunaikinti agrotechninėmis priemonėmis: žemę suarti, gerai įdirbti ir joje auginti vienmečius kultūrinius augalus.

Cheminės priemonės

Didelius ir tankius sąžalynus galima naikinti herbicidais. Geriausia selektyviai apipurkšti atskirus kerus. Labai svarbu herbicidais apdorotų augalų bent mėnesį nupjauti, kad šaknų sistemą veiktų ne tik chemikalai, bet ir stiebuose prasidėję puvinimo procesai. Jeigu po cheminio naikinimo lieka tik pavieniai individai, juos geriausia iškasti. Po naikinimo plotus būtina stebėti dar kelerius metus ir naikinti iš sėklų išdygstančias rykštenes.

Atsakomybė ir teisinis reguliavimas

Didžiosios ir kanadinės rykštenės įrašytos į Invazinių rūšių Lietuvos Respublikos teritorijoje sąrašą. Šiuos augalus auginti, dauginti, prekiauti arba mainyti, taip pat sėti arba sodinti gamtoje draudžiama.

Invazinių rūšių kontrolės ir naikinimo tvarkos aprašas, kuriuo reguliuojamas invazinių rūšių naudojimas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. 352 „Dėl Introdukcijos, reintrodukcijos ir perkėlimo tvarkos aprašo, Invazinių rūšių kontrolės ir naikinimo tvarkos aprašo, Invazinių rūšių kontrolės tarybos sudėties ir nuostatų, Introdukcijos, reintrodukcijos ir perkėlimo programos patvirtinimo“.

Invazinės rūšys naikinamos, vadovaujantis Invazinių rūšių kontrolės ir naikinimo tvarkos aprašo ir kitų teisės aktų reikalavimais.

Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos atsakingas už invazinių rūšių naudojimo kontrolę šalies viduje. Sankcijos už invazinių rūšių neteisėtą naudojimą ir valdymo priemonių nevykdymą nustatytos Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 304² straipsnyje. Pastebėjus pažeidimą, reikia skambinti tel. 112 arba norint pasikonsultuoti darbo dienomis 9–16 val. tel. 8 700 02 022.

Patarimai

- Neauginkite didžiųjų, kanadinių ir kitų svetimžemių rykštenių, įskaitant įvairias jų veisles, jų sėklomis, gyvais augalais ar jų gyvybingomis dalimis nesidalinkite su kitais asmenimis.
- Jokiu būdu negalima jokių didžiųjų ir kanadinių rykštenių dalių, ypač šaknų, šakniastiebių ir peržydėjusių žiedynų, išmesti į gamtą.
- Iki žydėjimo pradžios nupjautas antžemines dalis galima saugiai kompostuoti.
- Žiedynus žydėjimo pradžioje reikia nupjauti, kad neužsimegztų ir nesunoktų sėklos, nes sėklas lengvai išplatina vėjas.
- Iškastas požemines augalų dalis būtina išdžiovinti ir tik visiškai išdžiūvusias kompostuoti.
- Išnaikinę didžiąsias ir kanadines rykštenes, dar kelerius metus stebėkite visą plotą ir naikinkite iš šaknų ar sėklų išdygusius jaunus augalus, kad populiacija vėl neatsikurtų.
- Jeigu didžiąsias arba kanadines rykštenes ketinate naikinti cheminėmis medžiagomis, pasitikslinkite, ar nėra ribojimų pasirinktoje teritorijoje jas naudoti (pavyzdžiui, prie vandens telkinių, saugomose teritorijose ir pan.).

Žemių savininkai ir naudotojai kviečiami saugoti Lietuvos gamtos natūralumą

Invazinėms didžiosioms ir kanadinėms rykštenėms naikinti nuosavoje arba valdomoje žemėje jokių leidimų nereikia, tačiau būtina laikytis rekomendacijų!

Kanadinė rykštenė

Įsidėmėkite

Didžiausias ir kanadines rykštenes bei jų gyvybingas dalis Lietuvoje pardavinėti ir platinti bet kokiais tikslais draudžiama

Pastebėję šį augalą gamtoje, įrašykite duomenis į *Biologinės įvairovės informacinę platformą:*

www.biip.lt

Teksto ir nuotraukų autorius – Zigmantas Gudžinskas

 Lietuvos
Respublikos
aplinkos
ministerija

Kuriame
Lietuvos ateitį

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Parengta vykdant iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų bendrai finansuojamą projektą Nr. 05.5.1-APVA-V-018-01-0012 pagal 2014-2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5 prioriteto „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ 05.5.1-APVA-V-018 priemonę „Biologinės įvairovės apsauga“

Išspausdinta ant visiškai perdirbto popieriaus

ISBN 978-609-8255-31-7

Išleido Gamtos tyrimų centras, Akademijos g. 2, Vilnius

© Gamtos tyrimų centras, 2023